

V. MOKSLINĖS RECENZIJOS

GEDIMINO MESONIO MONOGRAFIJOS „VALSTYBĖS VALDYMO FORMA KONSTITUCINĖJE TEISĖJE: LIETUVOS RESPUBLIKA VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS KONTEKSTE“ RECENZIJA

Dr. Egidijus Jarašiūnas

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

G. Mesonio monografija „Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste“ parašyta šiuolaikiška ir visuomet svarbia tema. Valdžios institucijos nuolat tiesiogiai ir netiesiogiai diskutuoja dėl įgaliojimų apimties, t. y. dėl valdymo formos turinio. Todėl monografijoje nagrinėjama problematika vertinga tiek teoriniu, tiek ir praktiniu požiūriu.

Pažymėtina, jog autorius monografijos pavadinime apsibrėžia, kokiame kontekste bus nagrinėjamas tyrimo objektas – valstybės valdymo forma. Akivaizdu, kad politologija ir konstitucinė teisė, būdamos giminingos, yra ne tik skirtingi mokslai, bet gali turėti ir turi skirtingus tyrimo metodus. Šių mokslų daromos išvados ir nurodomi akcentai gali nesutapti iš esmės. G. Mesonis pažymi, jog tam tikra prasme išgrynina pozicijas, prioritetą teikdamas konstitucinės teisės mokslui. Pasirinkęs tokį tyrimo metodą, autorius pagrįstai valdymo formos ieško teisinių normų formaliajame turinyje. Tad monografijoje esanti loginė argumentacija bei formuluojamos išvados yra artimesnės juridinei konstitucinės teisės mokyklai. Tokia pozicija galima ir logiškai pagrįsta. Tačiau pažymėtina, jog autorius, nagrinėdamas apibūdinančių kriterijų vertinimą, pateikia argumentus, kurie yra ne tik juridinės kategorijos, bet ir atspindi santykių *de facto* kontekstą. Pritariu nuomonei, jog formalusis *de jure* ir faktinis *de facto* kontekstai yra vienas kitą papildantys, nors galintys turėti skirtingus pažinimo ir vertinimo aspektus.

Labai logiška, jog prieš formuluodamas išvadas dėl konkrečios valstybės valdymo formos autorius ryžtasi spręsti teorinį klausimą – kriterijų raiškos klausimą. Monografijoje nurodoma, jog konstitucinės teisės ir politikos moksluose neegzistuoja bendrų ir visuotinai pripažintų valdymo formą apibrėžiančių kriterijų sistema. Tokioje situacijoje G. Mesonis pasirenka sudėtingesnę ir prasmingesnę veiklos kelią. Knygoje nagrinėjami ir vertinami teorijoje jau žinomi ir minimi kriterijai. Pagal jų reikšmę valdymo formų klasifikacijai jie skirstomi į pagrindinius ir papildomus. Pagrindiniais įvardyti tie kriterijai, kurių vienokia ar kitokia raiška padeda tyrėjui daryti galutines išvadas dėl tos šalies valdymo formos. Papildomais (fakultatyviniais) kriterijais įvardyti tokie kriterijai, kurių raiška nesietina su konkrečia valdymo forma. Autorius, nusistatęs tokią kriterijų sistemą, sukuria puikų metodą, kurį taikant galima daryti išvadas dėl pasirinktosios valstybės valdymo formos.

Monografijoje nagrinėjami net dešimties Vidurio ir Rytų Europos valstybių valdymo formos. Autorius pasirinktos metodikos pagrindu nedvejodamas parlamentinėms respublikoms priskiria Estiją, Latviją, Čekiją, Slovakiją, Slovėniją, Vengriją, Bulgariją. Tokia koncepcija vyrauja ir minėtų valstybių doktrinos. Nagrinėdamas galių pasidalijimą tarp valstybinės valdžios institucijų Lenkijoje ir Rumunijoje, autorius pripažįsta šių valstybių valdymo formų specifiškumą. Tačiau, likdamas ištikimas pasirinktai metodikai (pagrindinių ir papildomų kriterijų sistemai), G. Mesonis šių valstybių valdymo formas taip pat priskiria parlamentinėms respublikoms. Tokia išvada yra logiška ir atspindinti autoriaus išsakytas teorines nuostatas.

Atskirą monografijos skyrių autorius skiria Lietuvos Respublikos valdymo formos istoriniam ir šiuolaikiniam kontekstui. Sutinku su autoriumi, jog Lietuvos demokratinio politinio režimo patirtis nedidelė. Tad ir valdymo formų raida Lietuvoje patyrė visų politinių režimų kaitos įtakas. Taikydamas pirmojoje monografijos dalyje nustatytus valdymo formos atpažinimo principus, G. Mesonis teigia, jog ir šiuolaikinė Lietuvos Respublika yra priskirtina parlamentinėms respublikoms. Monografijoje taip pat pabrėžiamas tam tikras nacionalinio valdžios įgaliojimų pasidalijimo mechanizmo specifiškumas. Tačiau pagrindinio kriterijaus (Vyriausybės atskaitomybės Parlamentui) raiška autoriui nekelia abejonių, kaip reikėtų įvardyti Lietuvos Respublikos valdymo formą. G. Mesonis diskutuoja ir su Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ *obiter dicta* išsakyta pozicija, jog Lietuvos Respublikos parlamentinei valdymo formai būdingi tam tikri mišrios (pusiau prezidentinės) valdymo formos bruožai. Sutinku su autoriumi, kad monografijoje apsibrėžtųjų valdymo formą išreiškiančių kriterijų kontekste galima tik vienareikšmiška išvada. Lietuvos Respublika yra parlamentinė respublika. Tačiau žinodami, jog bet kokia tipologija yra sąlyginė, galime teigti, jog ir Konstitucinio Teismo išsakyta pozicija yra prasminga ir gali būti logiškai pagrįsta.

G. Mesonio monografija „Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste“ visiškai atitinka tokio tipo mokslinėms monografijoms keliamus reikalavimus. Manau, ši monografija bus įdomi ir prasminga ne tik akademinėi visuomenei, t. y. konstitucinės teisės ir politikos mokslų atstovams, besidomintiems šia problematika, bet ir plačiajai visuomenei, kuriai nuolat rūpi klausimai: kokia gi Lietuvos Respublikos valdymo forma? kaip mūsų valstybės valdymo forma atrodo Europoje egzistuojančių valdymo formų įvairovėje? Monografija bus puiki medžiaga aukštųjų mokyklų studentams, studijuojantiems Lietuvos konstitucinę teisę bei lyginamąją konstitucinę teisę. Ši knyga – prasmingas indėlis į teorinį valstybės valdymo formos pažinimo darbą.

